

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

A fogatos halála

Zsolt nagyon szerette a lovakat. Az egyik, a Fecske egyidős volt vele, négyéves, a másik, a Szellő egy évvel öregebb. Törte a fejét Zsoltika, hogy lehet az, hogy ő még kicsi gyerek, s a lovakat már hámba fogják, húzzák a szekeret, a legelőn trappolnak, száguldanak, akár a szél, szántanak velük, minden parancsszót értenek: hájc, gyí, hóóó, csá, zurukk.

El nem mozdult az apja mellől. Fát hoztak az erdőről, rönköt is húzattak a hegyoldalból, hazahordták a gabonát, a pityókát, a sarjút, a szénát, s ha külválasztották a két lovat, Szellő a kapagépet is húzta, a Fecske zabos, mondták, vele nem lehet ezt a munkát végezni, kitapossa a törökbúzáat.

Amikor idejük engedte, az apja felültette a Fecske hátára, az meg éppen erre a célra volt alkalmas, ő belekapaszkodott a sörényébe, lépésben haladtak, büszkén nézett le a világra.

Akkor volt igazán boldog, ha őt az apja a ló hátán az ölébe vette, ketten fogták a kantárszárat, s vágtaztak a legelőn. Felsikoltott örömeiben, mert meglátta, hogy lenn, a harmatos pázsiton fut velük a három árnyék, az övé, az apjáé, a lóé. Áhítat fogta el, misztériumot élt át, amit még nem tudott megmagyarázni, ehhez még nem voltak szavai, de boldog volt, nagyon boldog ebben a hármasságban. Ő, az apja és a Fecske. Szagot is háromfélét érzett, a ló szaga csípős, orrfacsaró, hallotta az öregektől, a lócitrom szagával tüdővést gyógyítottak valamikor, az édesapja kigombolt inggallérjából a férfitest meleg, izgató szaga áradt, s a szél virágillatot hozott, sodorta a virágport, a legelők fái, a vadcseresznye, a vadvackor, a vadalma virágozott.

A májusi vágtazásokat szerette nagyon, akkor még éles a fény, nem remegteti a levegőt a nagy meleg, ő is májusban született, az édesanyjától tudta, hogy besütött az ablakon a nap, amikor kipottyant a világra, a fürösztő víz előtt napfürdőben részesült.

Megváltozott Fecske és Szellő viselkedése, ha mellettük volt a gyerek. Hangjuk inkább röhögés volt, mint nyerítés, puha ajkukkal megcsipdesték a fülét, összeborzolták s nyálazták a sárga haját, orrukat bedugták a hóna alá, máskor az ágyékába, majd megpukkadt Zsolt a nevetéstől, úgy csiklandozták.

A két ló miatt kicsit eltávolodott az édesanyjától s a kishúgától, Bözsitől, csak aludni jártak be a házba, igaz, az esti mese nem maradhatott el, azt mindig az anyja mondta édes, puha, bársonyos hangján, legjobban a Hüvelyk Matyit szerette, azt is azért, mert ezt a túlon túl kicsire sikeredett legénykét beleültették a szülei az ökör, máskor a tehén fülébe, ami után olyan csuda dolgok történtek vele, amiktől elállt az ember lélegzete, tátva maradt szeme-szája.

– Ej, ha nekem is volna egy ilyen kicsi testvérkém, pont beletalálna a Fecske vagy a Szellő fülébe, csodájára járna a világ – gondolta.

Ilyen furcsa, különös, csodaváró gyerek volt Zsolti, reggelenként arra vágyott, hogy aznap valamelyik álma megvalósuljon, nem, nem királyfi szeretett volna lenni, csupán azért sóvárgott, hogy változzon körülötte a világ, történjen valami, hátha betéved kicsi falujukba egy luxusautó, a turisták szeretik az ilyen eldugott helyeket, s ők bandába verődve futnak utána, nagy port vernek föl a lábukkal, vagy hátha megrendeli valamelyik gazda a községgközpontból a traktort, és téglát, követ hord az épülő házához, olyankor, ha segítenek a rakodásnál, felülhetnek az utánfutóra, s harsányan kiabálhatnak kedvükre. Imádta az építkezést, csodálta a medveerős kőművest, hatalmas termésköveket rak a fundamentumba, a téglafal rakásához függőönt használ, nehogy az ferdén álljon, egyik szemét behunyja, úgy kukucskál a lógó zsinór mellett lefelé, az ácsok szédítő magasságban illesztik össze a szarufákat, szegelik a léceket, rakják rájuk a cserepeket, ájulás környékezte, amikor órákig nézte ezt a csodát.

Hát van szebb dolog az építkezésnél?

Volt Zsoltnak valamilyen különleges betegsége, vagy inkább valamilyen megfoghatatlan tulajdonsága, révületbe esett olyan dolgok láttán, amikre más gyerekek rá sem hederítettek, elég volt egy cserregő szarka a kerítésük sásfáján, egy mezei pacsirta, ami puskagolyóként lövi fel magát az égbe, és hihetetlen szépségű trillákat énekel, vagy a gólyapár az iskola kéményén, akik érthetetlen gondossággal hordják a patakából, a vizenyős mezőkről az ennivalót a fiókáknak, úgy etetik a csemetéket, mintha emberek lennének. Attól még meg is irtózott, de a szemét mégsem tudta levenni róla, amikor a tehén hatalmas nyelvvel lenyalta a megszületett borjúról a nyálkát, a véres folyadékot, a hínáros cafatokat.

Ha így elmerült a látványban, súlytalanságot érzett, különös lebegést, az átváltozás vágya kínoztá, szeretett volna ő is szarka, pacsirta, gólya, kisborjú lenni.

Az édesapját elnevezték Viszi Misinek. Azért nevezték el, mert ő volt az egyetlen valamirevaló fuvaros a faluban, ha sürgősen vinni kellett a beteget az orvoshoz, vagy ha berukkoltak a legények katonának, mindig őt fogadták meg, huszonkét kilométerre volt a város és a vasút, azt kellett megtenni egy nap oda-vissza, sárban, hóban, esőben, kánikulai hőségben, s Kende Mihály ment, mindenkin segített, nem a véka pityókáért vagy néhány kupa gabonáért – pénzt nemigen láttak a faluban –, hanem azért, mert nemes szívű volt, ha kellett, éjszaka is befogta Fecskét és Szellőt, s indult, úgy ismerték a lovak az utat, hogy ha ő elbóbiskolt, eltaláltak azok maguktól is oda, ahová kellett. Megtörtént, más faluból jött idegenek kérdezték az utcán álldogáló legényektől, hol lakik Kende Mihály, azok rázták a fejüket, nem ismernek ilyen illetőt, aztán megszólalt az egyik:

– Te, az, ha nem egyéb, Viszi Misi!

Igen, így tudták, így mondták az emberek, Viszi Misi, a csendes, nyugodt zsákfaluban az volt az egyetlen esemény, ha Kende Mihállyal valaki útra kelt. Halálos beteget fektettek a szekér derekába, szerződést is csak a városban lehetett kötni, csak ott volt közjegyző, a sorozóbizottság elé is ott állhattak a regruták, a temetőkert is fenn volt egy magas hegytetőn, a halottas kocsi elé csakis a Fecskét és a Szellőt fogták be, voltak öregek, akik a Szent Mihály lovát emlegették, összekeveredett a szerény fuvaros neve a halhatatlan szent nevével.

Ritka volt az olyan út, amelyről Zsolt lemaradt volna. Ha tele volt a szekér, jól elért ő az apja mellett az ülésdeszkán, boldoggá tette a férfitest ismerős melege, szaga, a gyeplőt is gyakran átvette, hajtotta a lovakat, kerülgette a gödröket, voltak hirtelen emelkedők, ott meglegyintette őket a korbács hegyével, a lejtőkön keményen húzta visszafelé őket, négyéves létére olyan derék, megbízható kocsis volt, akárcsak az apja.

Végtelenül egyszerű volt Zsoltika világa, de nyugtalan fantáziával teremtett magának egy másikat, egy színeset. Játéka nem volt, játék lett számára minden, ami körülvette, megváltoztak az élőlények, a tárgyak, izzó felhő lett a galambsereg a falu fölött, látni vélte, hogy kicsikóvá változik a bükkfaszék, a nagytarajú kakas csőréből, ha kukorékolt, aranytrombiták szálltak az ég felé.

Ha egyedül volt, ha nem hallotta senki, beszélni is szokott, megszólította a favágó csutakot, szín alatt a szekeret, a boronát, gyakran vette elő zöld nyelvű bugylibicskáját, az húséges cimborája volt, tanácsokat adott neki, óvatosságra intette, mert ő éppenséggel tilinkót, dorombot faragott. Amikor beindult az agyában ez a fantáziajáték, ahhoz igazította a lépkeit, járkált föl és alá, néha ugrott egyet, mintha sánc lett volna előtte, máskor a sarkára állt, úgy bicegett, ami komikus, sőt nevetséges volt, többször megszidta az istálló falán a szegen lógó korbácsot, miért csapkodja kedves lovait, ilyenkor az arca átalakult, kemény lett, az izmok megfeszültek az állán és a nyakán, szemöldökét összevonta, de önfeledten kacagni is tudott, ha azt látta, hogy a pulykakakas túlságosan felborzolja a tollát, kivörösödik a nyaka, két szárnyával szántja a földet, s blub-blub-blub hangjával szidja a világot, amivel senki sem törődik.

Szája akkor futott szét vigyorgásra, amikor a kutyájuk egyetlen ugrással fölrepítette a csirkék kevertjére rágyúlt verébsereget, úgy kell nektek kenyérpusztítók, mondta, keressetek magatoknak más ételmet, van bogár, hernyó elég a mezőn.

Arca megszépült, huncut mosoly költözött világoskék szemébe, mert észrevette, és hosszasan követte a tekintetével a két fehér pillangót, libegtek, röpködtek a bokrok fölött, csókolóztak.

Jól, nagyon jól érezte magát ebben az egyszerű, szép, tiszta világban, amelyben nem történt soha semmi, de minden megváltozott az ő fantáziájának kaleidoszkópjában. A misztérium nemcsak a templomok tömjénfüstjé-

ben következik be, otthon van ő az istállóban is, csak kell egy olyan személy, aki meglátja azt.

A külső világ zavarta meg ezt az idillt. Furcsa ruhába öltözött idegenek kezdtek jární a falvakat, egyiken bőrdzseki, a másikon ballon- vagy lódenkabát, és aláírásokat gyűjtöttek. Ilyent még nem látott a világ. Mondták is az öregek, ők két világháborút vészeltek át, az orosz fogságban az maradt életben, aki a konyha mögötti szemétdombon pityókahéjat gyűjtött magának, s a kályhán megpirította. De aláírást gyűjteni? Normálisak ezek?

Aztán lassan, lassan megvilágosodott az elmékben, azért kell aláírni egy nyilatkozatot, hogy elvehessék tőlük a lódenkabátosok a földeket, a szőlőket, az állatokat, a felszerelést, a szekeret, az ekét, a taligát.

Zsoltihoz is eljutottak a hírek, de arra intette az édesanyja, nehogy rosszat szóljon az elvtársakról, mert akkor elviszik az apját, azt kell mondani, hogy az aláírással belépnek a boldogság kapuján. Úgy hívják ezt a mennyországot, hogy kollektív, a falu szája szerint kollektíva.

– Ha nem ért valamit a buta paraszt, meg kell magyarázni nekik.

Ez meg a bőrdzsekisek szava volt.

Egyik gyűlés a másikat érte, se kultúrház, se néptanács nem volt a falucsában, a négyosztályos elemi iskola nagyterme lett a színtér, az új élet összekovácsolásának a műhelye. Itt magyarázták, osztották, szorozták az új világ igazságait.

De jártak házról házra is. Amikor beült Viszi Misi a tisztaszobába két ballonkabátossal, Zsolt a ház mögé lopakodott, nyitva volt az ablak, s hallgatózott.

Éppen a két ló, a Fecske és a Szellő sorsát vitatták.

– Vigyétek mindenemet – mondta az apja –, de a Fecskét és a Szellőt nem tudom beadni a közösbe. Értsék meg, ideggyenge a fiam, annyira szereti ezt a két állatot, nem tud meglenni nélkülük. Amikor kivezetik őket az udvarunkról, én már vehetem is meg a koporsót a gyermekemnek.

– Hát ezt jelenti az aláírás – borzadt el Zsoltika. – A két drága jószágot akarják elvinni, s őt a legnagyobb örömtől, a lovaglástól megfosztani.

Iszonyatos indulat és gyűlölet lobbant a lelkében, átalakultak a lódenkabátosok, kigyófejek nőttek ki a gallérokából, vaddisznó agyarak a szájakból.

Közel egy évig tartott az alku. Már csak három gazda volt a faluban, akik nem írták alá. Nekik a Nagyerdő mögötti szántóterületeket mérték ki, ahol a vadak egy szem termést sem hagytak meg, kitúrták, lerágták, lelegelték, összetaposták.

De a szervezőbizottság, a néptanács, a párt úgy érezte, félmunkát végeztek, senki sem maradhat ki abból, amit az egész ország akar, ezért rafinált kínzásokat találtak ki, se éjjele, se nappala nem volt a három gazdának.

Kende Mihályt igazán könnyű volt nyakon csípni, ott a fogat, ő a vidék legjobb fuvarosa, csak vigye, hordja a megyétől kiküldött elvtársakat –

rendszerint szekus vagy aktivista érkezett onnan –, szinte naponta dörömbölt az ablakán a falu baktere, a küldönc:

– Befogni hamar, Misi, menni kell az állomásra, ekkor és ekkor érkezik a tartományi elvtárs a vonattal – dörögte bagótól rekedtes hangján.

Ha esett, ha havazott, menni kellett. Falutársaitól megkapta fuvar fejében a véka pityókát, a fél véka szemes gabonát, de ezek még meg sem köszönték, amikor leugrottak a szekérről.

Már túl volt Zsoltika az ötödik életévén, már mindent tudott a boldog, új világról, amikor farkasordító tél, hideg szakadt a falura, a vidékre. Kende Mihály elővette a szánt, azzal könnyebben hordhatja az elvtársakat, téli patkókat veretett a lovak lábára, hogy ne csússzanak, sajnos, a posztókabátját nem volt mivel lecserélni, vásott volt az már, kopott, gyér, még az apjától örökölte.

Egyik útján nagyon megfázott. Két elvtársat kellett elhozni a vasútállomásra, azoknak az orra hegye sem látszott ki a bundákból.

Másnap Viszi Misi ágynak esett. Nem tudott felkelni. Félrebeszél a láztól. A lovait szólíngatta.

Szél indult, hatalmas hóhegyek takarták be az utat, se ember, se állat ki nem tudott törni a zsákfaluból. Akinek volt elég fája, az tüzelt, akinek nem volt, átköltözött rokonhoz, szomszédhoz, baráthoz.

A falu a hóba, az emberek a gondokba süppedtek.

S Viszi Misi küszködött a halállal. Keménykötésű, erős ember volt, nem adta könnyen az életét. A felesége cserélgette rajta a vizes lepedőket, s fekete retek levét itatta vele. Ennyi tudományuk volt tüdőgyulladás ellen.

A tiszteletes úr úrvacsorát adott Kende Mihálynak, imájában gyógyulást kért az Úristentől.

Akkor halt meg, amikor meglágyult az idő, elolvadtak a hóhegyek, véget ért a karantén.

Nemcsak a faluból, hanem az egész vidékről sereglettek az emberek a temetésre. Hollófeketében az asszonyok, a férfiak fehér harisnyában, fehér ingben, fekete, vitézkötéses kabátban, fényesre vikszolt csizmában.

Koszorút még az özvegy sem tudott rendelni, messze volt a város, és az ő drága ura pusztulásával elszakadt az egyetlen szál, ami összekötötte kedves falujukat a külső világgal. De minden asszony hozott pelargóniát, rezedát, majoránát, szegfűvet, árvácskát, jégvirágot, violát, mindent, ami cserépedényben, ablak párkányán, télen is nyílik.

Mivel enyhült az ájer, a nyújtópadozt az udvaron állították fel, nem fért volna be a tömeg a házba. A halott mellett ült a félájult özvegy, a leányka, Bözsike – ő alig tudta felfogni, mi történik velük –, és Zsolt, aki már gyermekfejjel kijárta a bolsevista iskolát. Iszonyattal, üveges szemmel meredt maga elé.

Megkezdődött a gyászszertartás. A lelkész imára kulcsolta a kezét, halkán, de érthetően mormolta a szavakat. Daliás alakján megfeszült a fekete palást.

Hosszú karjait magasba emelte, üdvösségért könyörgött az elhunyt testvér lelkéért. És akkor a tömegből kivált, előre tolakodott a néptanács elnöke, a párttitkár, a helyi román milicista és egy szekus a megyétől. Bizonyára szólni akart közülük valaki, el akarták játszani a bohózatot.

Áramütés érte Zsoltikát. Felugrott a koporsó mellől, nekiment az elvtársaknak, rúgta a lábuk szarát, bokszolta a hasukat, süvöltött a hangja, mint Dávid parittyaköve:

– Takarodjatok innen, büdös kommunisták! Megöltétek az apámat. Hogy mertetek ide jönni, ahol emberek és nem farkasok gyűltek össze? Aláírás kellene nektek a halottól is? Az én édesapám aláírás nélkül jut be a mennyországba. De ti mind pokolba kerültök, ott is helyetek. Rablók! Gyilkosok! Sehonnai bitangok! Dologkerülők! Sátánfajzatok! A nép ellenségei!

Extázisba esett Zsolt, eszméletét veszítve ordított, tépte, rúgta az idegeneket, azok tehetetlenek voltak, akkor látták az emberek, milyen gyávák, a nagy tömeg előtt nem mertek visszaütni, meghátráltak, elvegyültek a tömeg között, az szétnyílt előttük, mint a Vörös-tenger a zsidók előtt.

A tiszteletes hatalmas karjaiba vette Zsoltikát, a palást egyik szárnyával betakarta, lecsendesítette, része lett ez is a gyászszertartásnak.

A falu megrettent, riadtan nézték a gyermeket gyámolító papot, és arra gondoltak, mi lesz holnap, mi lesz ezután, még soha nem merte senki büdös kommunistáknak, rablóknak, gyilkosoknak nevezni az elvtársakat.

Ezekkel a súlyos gondolatokkal bandukoltak ki a hegyre, ahol a rövid halotti beszéd után két kötéllel leeresztették Viszi Misit az örök hazába.

Ez volt a legrövidebb útja.

Csak három nap után jött ki a mentő a megyei kórháztól, azt mondták, terápiára szorul Kende Zsolt, gyógyítani kell.

Szárnyra kapott a hír, javítóintézetbe került.

A két lovat, a Fecskét és a Szellőt kivezették az istállóból, s becsapták a kollektív gazdaság elegybelegy csordájába.